

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО ЛІНГВОМЕТОДИЧНОГО ТРЕНАЖЕРА У ВИВЧЕННІ ПОЧАТКОВОГО ФОНЕТИЧНОГО КУРСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

© Моргунова Н. С., 2016
<http://orcid.org/0000-0003-3107-1103>
<http://doi.org/10.5281/zenodo.192644>

У статті розглядаються питання навчання фонетики у курсі української мови як іноземної. Підкреслюється, що вступний фонетичний курс передує основному навчанню української мови як іноземної і закладає базу для системного вивчення мови, тому оволодіння практичними навичками правильної вимови – необхідна умова розвитку навичок і умінь у всіх видах мовленнєвої діяльності. У якості першочергових завдань, що стоять перед викладачами-філологами, які працюють з іноземними студентами, висувається створення навчально-методичних посібників для засвоєння фонетичного матеріалу на початковому етапі вивчення української мови з використанням сучасних інформаційно-комунікативних технологій. Розкриваються дидактичні особливості подання фонетичного матеріалу у комп'ютерному навчально-методичному посібнику з навчання фонетики української мови як іноземної – інтерактивному лінгвометодичному тренажері «Український алфавіт». Стверджується, що така форма презентації української фонетики стимулює іноземців до корекції артикуляції звуків, створює відчуття «завершеності» фонетичного матеріалу та конкретності вправ і завдань, необхідних для зменшення акценту.

Ключові слова: *інтерактивний лінгвометодичний тренажер, вступний фонетичний курс, фонетика української мови, українська мова як іноземна.*

Моргунова Н. С. Особенности использования интерактивного лингвометодического тренажера в изучении начального фонетического курса украинского языка как иностранного.

В статье рассматриваются вопросы обучения фонетике в курсе украинского языка как иностранного. Подчеркивается, что вводно-фонетический курс предшествует основному этапу обучения украинскому языку как иностранному и закладывает базу для системного изучения языка, поэтому овладение навыками правильного произношения – необходимое условие развития навыков и умений во всех видах речевой деятельности. В качестве первоочередных задач, стоящих перед преподавателями-филологами, работающими с иностранными студентами, выдвигается создание учебно-методических пособий для усвоения фонетического материала на начальном этапе изучения украинского языка с использованием современных

информационно-коммуникативных технологий. Раскрываются дидактические особенности представления фонетического материала в компьютерном учебно-методическом пособии по обучению фонетике украинского языка как иностранного – интерактивном лингвометодическом тренажере «Украинский алфавит». Утверждается, что такая форма презентации украинской фонетики стимулирует иностранцев к коррекции артикуляции звуков, создает ощущение «завершенности» фонетического материала и конкретности упражнений и заданий, необходимых для уменьшения акцента.

Ключевые слова: *интерактивный лингвометодический тренажер, вступительный фонетический курс, фонетика украинского языка, украинский язык как иностранный.*

Morhunova N. S. Features of use of interactive linguistic and methodological exerciser to study the initial phonetic course of Ukrainian language as a foreign one.

Questions of teaching phonetics in the course of Ukrainian language as a foreign one are considered in the article. It is emphasized that the introductory phonetic course precedes the main stage of learning Ukrainian language as a foreign one and lays the foundation for systematic study of language, so mastering the skills of correct pronunciation a necessary condition of development skills and knowledge in all kinds of speech activity. As a priority tasks, that teachers philologists are facing working with foreign students, put forward the creation of teaching tools for learning phonetic material at the initial stage of studying Ukrainian language with the use of modern information and communication technologies. Didactic features of representation of phonetic material in computer educational and methodical manual on training phonetics of Ukrainian language as a foreign one an interactive linguistic and methodological exerciser «Ukrainian alphabet» are disclosed. It is alleged that such a form of presentation of Ukrainian phonetics encourages foreigners to correct articulation of sounds, creates a sense of «completeness» of phonetic material and concrete of exercises and tasks required to reduce the emphasis

Key words: *interactive linguistic and methodological exerciser, introductory phonetic course, phonetics of Ukrainian language, Ukrainian language as a foreign.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку вітчизняної освіти особливої актуальності набуває процес отримання професійної освіти іноземними студентами в українських ВНЗ. З цих позицій головною метою навчання іноземних студентів української мови є формування іншомовної комунікативної компетентності майбутнього фахівця, що дозволяє використовувати мову як засіб професійного та міжособистісного спілкування.

Одним із аспектів іншомовної комунікативної компетентності є фонетика, вивчення якої вимагає особливої уваги на початковому етапі навчання української мови. Вивчення фонетики передбачає, що студенти опановують

теоретичні знання і практичні навички, оволодівають термінологічною базою, необхідною для подальшого навчання усім видам мовної і мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письма. Як стверджує Т. Донченко, фонетику справедливо вважають фундаментом курсу української мови для іноземців, адже без засвоєння фонетичних особливостей українського мовлення не лише не можна оволодіти ним, а й зрозуміти закони писемної форми мови, засвоїти орфографічні норми [2, с. 77]. Без знання фонетичного рівня мови неможливе навчання як усного, так і писемного мовлення, саме тому вступний фонетичний курс зазвичай випереджає системне вивчення української мови як іноземної.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про актуальність проблеми, що розглядається. Слід зазначити, що сьогодні теорія і практика навчання української мови як іноземної перебуває ще в процесі становлення. Методика навчання української мови, звичайно, взаємодіє з методикою викладання інших іноземних мов. Тому корисними для формування її теоретичної основи є наробки класиків методики викладання іноземної мови – В. Костомарова, Є. Верещагіна, І. Зимньої, А. Щукіна та ін.

Проблема навчання фонетики досліджувалась у різних напрямках: теоретичні аспекти навчання фонетики (Р. Аванесов, В. Богородицький, Л. Булаховський, М. Жовтобрюх, Ю. Карпенко, О. Реформатський, О. Шахматов, Л. Щерба); психологічні особливості сприйняття, засвоєння та відтворення звуків мови (Л. Виготський, П. Вовк, О. Залевська, О. Лурія, О. Леонтєв, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе); методична робота над фонетичним матеріалом і вимовою в українській мові (О. Біляєв, М. Вашуленко, С. Караман, Л. Паламар, О. Палінська, М. Пентилюк, К. Плиско). Науково-теоретичні та організаційно-методичні питання навчання фонетики української мови іноземних студентів відображено у роботах Н. Василенко, Т. Донченко, І. Ланової, П. Луньо, Ю. Мирошніченко, Г. Циганок та ін. Але проблеми навчання фонетики та орфоепічної вправності у курсі української мови як іноземної потребує подальшої розробки, необхідним є також створення навчально-методичних посібників для засвоєння фонетичного матеріалу на початковому етапі вивчення української мови іноземними студентами, особливо з використанням сучасних інформаційно-комунікативних технологій, що й зумовило актуальність нашої статті.

Мета статті полягає у визначенні дидактичних особливостей подання фонетичного матеріалу у комп'ютерному навчально-методичному посібнику з навчання фонетики української мови як іноземної – інтерактивному лінгвометодичному тренажері «Український алфавіт».

Виклад основного матеріалу. Фонетика є складовою загальної структури мови, однією з її систем. Таке розуміння фонетики обумовлює вивчення лексики і граматики на фонетичній основі, здійснюючи цим самим принцип випереджального навчання усного мовлення, і дає змогу вивчати теоретичні відомості з фонетики не ізольовано, а як перший рівень цілісної структури нерідної мови [5, с. 73]. У курсі фонетики української мови іноземні студенти вивчають не лише окремо взяті звуки, а й їхні основні протиставлення (для приголосних за глухістю – дзвінкістю і твердістю – м'якістю), закономірності їх поєднання, фонетичні процеси (вплив позиції звука у слові та сусідства інших звуків на його звучання), природу й структуру складу; наголос і створювані ним ритмічні моделі, а також основні типи інтонаційних конструкцій.

Вступний фонетичний курс, як правило, передує основному навчанню української мови як іноземної і закладає базу для системного вивчення мови, особливо в умовах відсутності автентичного мовного середовища. Етап навчання вимови у процесі вивчення іноземними студентами української мови як іноземної має на меті сформувати слуховимовні навички. Індикатором досягнення поставленої мети, тобто сформованості слуховимовних навичок, є автоматичне сприйняття і відтворення українських звуків: стабільність, швидкість, максимальна наближеність до еталонного зразку або такий ступінь відтворення, що не заважає досягненню комунікативного успіху. Сформованість фонетичних навичок є неодмінною умовою адекватного розуміння мовленнєвого повідомлення, точності вираження думки і виконання мовою будь-якої комунікативної функції.

Навчання фонетичним навичкам має ряд особливостей. По-перше, фонетичні навички мають смислорозрізнавальне значення. Від неправильної вимови лише одного звуку в слові воно втрачає або змінює зміст і, як наслідок, ускладнює комунікацію під час говоріння та сприйняття мови на слух. По-друге, фонетичні навички відносяться до найбільш «вразливих», їм властива деавтоматизація, тобто руйнування через недостатнє або несистематичне

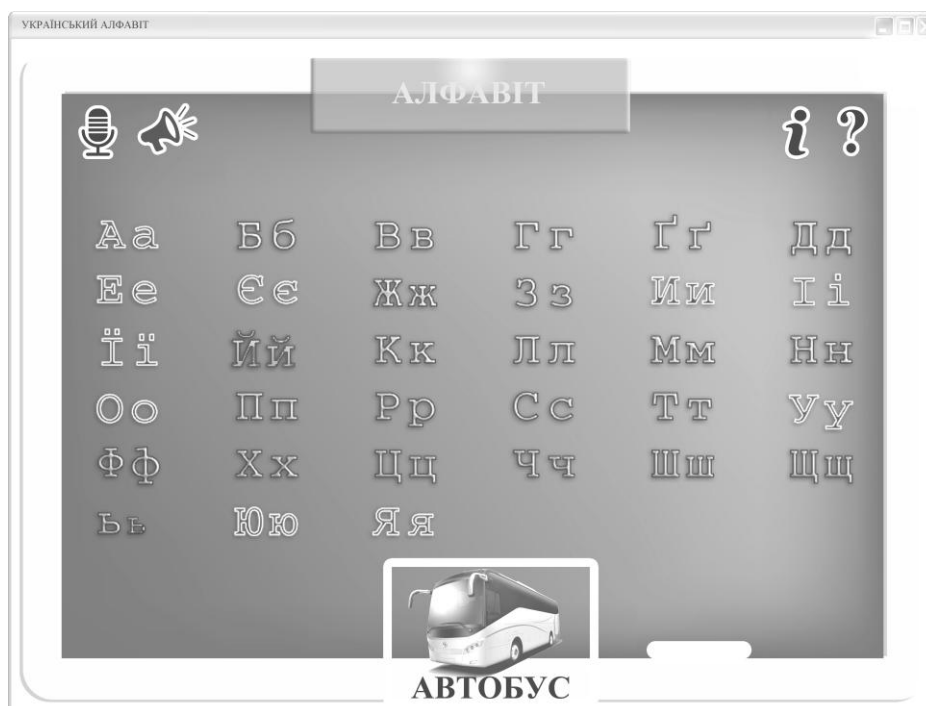
підкріплення. В результаті деавтоматизації цього виду навичок з'являється «сковзання» у вимові на норми рідної мови, фонетичні навички втрачаються і студенти починають відчувати труднощі комунікативного характеру [3, с. 67].

За переконанням Т. Донченко, ефективність навчання фонетики української мови на початковому етапі визначається низкою факторів: логікою побудови навчального курсу, методичним забезпеченням, кількістю занять, індивідуалізацією навчання тощо [2, с. 78]. Власний досвід викладання мови іноземним студентам дає змогу зауважити, що у багатьох випадках у цей час виникають труднощі, обумовлені недостатнім терміном навчання, який не дозволяє студентам повною мірою засвоїти матеріал і негативно впливає на формування слуховимовних навичок; специфічним полінаціональним складом груп, що унеможлиблює використання принципів співставлення фонетичних систем української мови та рідної мови студента та ін.

Викладачі-практики відзначають, що найбільш ефективним шляхом формування української артикуляційної бази у студента-іноземця є багаторазове повторення і проговорювання. Тобто на етапі вступного фонетичного курсу більшість викладачів використовують переважно імітативний тип вправ. Однією з умов продуктивності імітативного методу під час формування української артикуляційної бази є використання вправ різного характеру, що повинні періодично змінюватися.

В епоху аналогових технологій основним методом презентації звукових моделей під час формування фонетичних навичок був викладач. Під час самостійної роботи студенти використовували магнітофон. У час цифрових технологій діапазон педагогічного інструментарію для формування фонетичних навичок значно розширився. До таких інструментів відноситься майже кожен електронний пристрій, призначений для реалізації комунікації або відтворення звуку: телефон, смартфон, планшет, ноутбук, комп'ютер тощо. Сьогодні в системі навчання української мови як іноземної актуальним напрямом навчально-методичної роботи є створення електронних лінгвометодичних тренажерів, орієнтованих на формування в іноземних студентів фонетичних навичок як в аудиторії, так і за умов самостійної роботи. Розглянемо методичні особливості використання інтерактивного лінгвістичного тренажера «Український алфавіт» (автори Моргунова Н. С., Приходько А. М., Моргунова С. О.) під час навчання української фонетики іноземних студентів.

Головним завданням першої веб-сторінки тренажера є презентація українського алфавіту в аудіовізуальній та графічній формі. При наведенні курсора на букву студент чує звуковий зразок цієї літери, бачить написання слова, що починається з цієї букви і один із зорових образів цього слова. Початкова сторінка тренажера є головним меню навчальної програми. На верхній панелі є піктограми, при активації яких студент переходить до модулів: імітативного тренінгу, інтерактивного тренінгу, інформації та модуль переходу на сайт підтримки цієї навчальної програми (мал. 1).

Малюнок 1. Екран головної сторінки тренажера «Український алфавіт»

Перед початком роботи зі сторінкою імітативного тренінгу студент може вибрати голос диктора: чоловічий чи жіночий. Тренажер дозволяє працювати у двох режимах. Перший режим: студент активує букву наведенням на неї курсора і робить клікання лівою клавішею миші. Після прослуховування звукової моделі букви студент вимовляє її слідом за диктором. Студент має можливість прослуховування звучання букви і повторення до того моменту, коли вирішить, що він досяг потрібного ступеня автоматизації фонетичної навички. Другий режим: студент натискає на кнопку «Прослухати алфавіт», запускаючи програму відтворення всього алфавіту в автоматичному режимі.

Звукова подача кожної букви проводиться дикторами з паузами, достатніми для того, щоб студент міг вимовити букву після диктора.

З головної сторінки тренажера студент може увійти в зону активного імітативного тренінгу кожної букви. Для цього достатньо активувати потрібну букву наведенням на неї курсора і зробити подвійне клікання (мал. 2). На малюнку 2 зображено робочу зону імітативного тренажера, де представлена аудіовізуальна реалізація літери «Б» у межах частотного лексичного мінімуму вступного фонетичного курсу. При натисканні на плеєр студент чує звукову модель слова і спостерігає одночасне переміщення образу цього слова на передній план. (На екрані активовано слово «Будинок»).

Малюнок 2. Екран робочої зони букви «Б»

У правій частині програми знаходиться плеєр, необхідний для запуску скоромовок, пов'язаних з контекстуальним відпрацюванням відповідної букви та звуку (мал. 3). Використання скоромовок для постановки артикуляційної бази іноземного студента є класичним прийомом традиційної методики навчання іноземних мов [1, с. 7].

Малюнок 3. Екран роботи зі скоромовками

Робота зі скоромовкою починається при активації звукового плеєра. З початком звучання скоромовки на екрані з'являється текст. Прослухавши скоромовку, студент відтворює її, дивлячись на текст. На другому етапі відбувається повторення скоромовки без тексту на екрані.

У верхній панелі навчальної програми є піктограма, при натисканні на яку виводяться прописи літери «Б». Лист прописів можна вивести на принтер у якості роздаткового матеріалу в форматі аркуша А4. Це необхідно для формування навичок письма.

Після закінчення роботи з вивчення українського алфавіту, засвоєння лексичного мінімуму, пов'язаного з кожною буквою алфавіту, перевірити ступінь засвоєння можна за допомогою модуля інтерактивного тренінгу, що міститься в навчальній програмі. Для цього студенту потрібно перейти в модуль інтерактивного тренінгу. Спочатку студент вибирає голос диктора: чоловічий чи жіночий. Принцип роботи інтерактивного тренажера наступний: на екрані з'являється питання «Яка це буква?» і звучить звукова модель літери. Студент повинен ідентифікувати букву, навести на неї курсор і натиснути ліву клавішу миші. Якщо студент правильно зіставив звукову модель і букву, на екрані з'являється позитивний смайлик, звучить мажорний сигнал і в правому верхньому кутку в табло правильних відповідей з'являється бал. Якщо студент помилився, з'являється сумний смайлик, звучить мінорний сигнал і бал додається в табло невірних відповідей.

Представлений тренажер «Український алфавіт» є прикладом того, як інноваційна мовна освіта реформується за рахунок створення різнофункціональних електронних навчально-методичних засобів, що ефективно використовуються як в урочній, так і позаурочній роботі викладача.

Висновки. Отже, лінгвометодичні тренажери є ефективним інструментом формування мовних навичок і мовленнєвих умінь при навчанні української мови як іноземної на всіх його етапах. Наведений аналіз особливостей використання інтерактивного лінгвометодичного тренажера «Український алфавіт» у вивченні вступного фонетичного курсу української мови як іноземної дає змогу стверджувати, що така форма презентації української фонетики стимулює іноземців до корекції артикуляції звуків, створює відчуття «завершеності» фонетичного матеріалу та конкретності вправ і завдань, необхідних для зменшення акценту. Разом з основним підручником, інтерактивний лінгвометодичний тренажер формує у студентів іншомовну комунікативну компетенцію в обсязі, необхідному для цього етапу навчання.

Література

1. Василенко Н.В. Формування орфоепічних умінь і навичок з української мови в арабськомовних студентів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)» / Н.В. Василенко. – Київ, 2008. – 21 с.
2. Донченко Т. Вивчення фонетики української мови студентами-іноземцями / Т. Донченко // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – Вип. 5. – С. 75-81.
3. Моргунова Н.С. Мовне портфоліо як інструмент самооцінки досягнень студентів у процесі навчання української мови як іноземної / Н.С.Моргунова // Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. – 2015. – Вип. 51.– С. 67-75.
4. Паламар Л. Принципи укладання підручника з української мови для іноземних студентів / Л.Паламар // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. пр. – Львів, 2008. – Вип. 3. – С. 40–47.
5. Чумак О. Г. Українська мова як іноземна (Ч. I). Основи фонетики, граматики, інтонації, словотвору : навч. посібн. / О.Г. Чумак, В.В. Чумак. – Київ: Вид. центр КНЛУ, 2005. – 238 с.